

BRONASTODOBNA IGLA IZ OKOLICE STIČNE

FRANCE STARE

Univerza, Ljubljana

Akademik prof. Božidar Jakac je tik pred zadnjo vojno (leta 1939 ali 1940) kupil v ljubljanski starinarni Antika nekaj arheoloških predmetov, ki jih sedaj hrani v svoji privatni zbirki.¹ V glavnem gre za bronaste predmete iz starejše železne dobe (masivne, svitkasto narebrene zapestnice, čolničaste in kačasto fibulo) ter za veliko bronasto iglo, ki je mnogo starejša. Kdo je prinesel te predmete v starinarno v prodajo, ni znano. Pri nakupu so prof. Jakcu povedali, da so predmete izkopali v okolici Stične. Ta podatek je važen in zelo prepričljiv, ker vemo, da je v desetletju pred zadnjo vojno v okolici Stične deloval zadnji divji kopač velikega formata — domačin Albin Hrast. Hrast je nakopane predmete prodajal v Ljubljano,² izjemoma tudi v Zagreb.³ Večina arheoloških predmetov iz okolice Stične, ki so v Jakčevi zbirki, predstavlja le številčno obogatitev zelo pogostih, kulturno in časovno dobro opredeljenih tipov iz železne dobe Dolenjske. Izjema je velika bronasta igla, ki je dragocen prispevek k poznavanju še malo proučene in z arheološkim gradivom relativno zelo revne zgodnje in razvite bronaste dobe v Sloveniji.

Bronasta igla iz okolice Stične (T. 1: 1) je zelo dobro ohranjena. Po njeni patini lahko sodimo, da ni ležala v ilovici, ampak v bolj peščeni zemlji, saj bi sicer patina uničila ali vsaj zelo močno poškodovala kovino, kar je običajno pri tistih bronastih predmetih, ki so jih izkopali v velikih stiških ilovnatih gomilah. Igla je dolga 23,5 cm, glavica pa ima premer 2,7 cm. Diskasta glavica je okrašena z vrezi: na sredi je krožec s piko, okoli njega šesterokotnik s polkrožno vboklimi stranicami, ob robu glavice pa je venec z motivom jelkove vejice. Vrat, ki ima rahlo ovalen presek, je 1 cm pod glavico preluknjan. 2,7 cm pod glavico se prične okoli 3 mm debelo oglati telo igle, ki je sedemkrat zvalovljeno.

¹ Iskreno se zahvaljujem akademiku prof. B. Jakcu, ki mi je dovolil objavo igle, obravnavane v tem članku.

² Svoji najpomembnejši najdbi: grob z oklepom in grob s figuralno okrašenim pokrovom situle je prodal Hrast Narodnemu muzeju v Ljubljani.

³ Precej nakopanih predmetov je prodal Hrast Arheološkemu muzeju v Zagrebu. Gre za gradivo iz starejše železne dobe, nekaj predmetov sodi v mlajšo železno dobo, ne manjka pa tudi gradiva iz antičnih grobov.

Stiška igla je v Sloveniji peta tega tipa. Eno so našli v Turnišču pri Ptujju v planem skeletnem grobu s skrčeno lego (T. 1: 2),⁴ tri pa v skeletnih grobovih z iztegnjeno lego v gomili pod Brinjevo goro (T. 1: 3, 4, 5).⁵ Za stiško iglo nimamo najdiščnih podatkov, ki bi omogočili podrobno opredeljevanje predmeta. Zato nam preostane le tipološka primerjava; z njo se utegnemo približati času, ko so iglo izdelali oziroma uporabljali in ji obenem s tem zagotoviti tudi kulturno poreklo. Pri tipološkem vrednotenju omenjenih igel iz Slovenije je očitno, da je stiška igla zaradi dolžine sorodna iglama iz groba 3 gomile pod Brinjevo goro. Tudi dekoracija na glavicah igel govori za to. Ob presojanju ornamenta na glaviči prve igle iz groba 3 gomile pod Brinjevo goro moremo ugotoviti, da je ta po strukturi do neke mere podoben stiškemu in le delno turniškemu. Omenjenim iglam je skupna tehnika krašenja (vrezovanje) ter centralna zasnova ornamenta, ki jo narokuje oblika ornamentalne ploskve (krog). Ne da bi izdelovalcem obravnavanih igel vsiljevali neke neutemeljene principe krašenja, zlahka ugotavljamo razločke, v katerih se kaže določen razvoj. Centralni motiv pri turniški igli je pravzaprav neokrašeno polje med štirimi večtračnimi polkrogi: kvadrat z vboklimi stranicami. Ornament učinkuje v tem primeru optično kot negativ. Pri igli iz gomile pod Brinjevo goro je motiv večtračnih polkrogov še vedno glavni element dekoracije; optično pa se mu skoraj več kot enakovredno priključuje krog s štirimi nasprotno šrafiranimi polji. Koncentričnim, proti sredini zožujočim se pasovom, ki imajo različne elemente dekoracije, sledimo v zelo preprosti obliki pri stiški igli. Mnogokotnik z vboklimi stranicami, ki je prišel pri turniški igli do izraza kot negativ, je pri stiški podan le z enojno črto: v njegovem središču je preprost krožec s piko, ob robu glaviče stiške igle pa je relativno širok pas vrezov z motivom jelkove vejice, ki daje dekoraciji zaključen videz.

Skoraj z gotovostjo bi mogli reči, da sodi stiška igla k mlajšim inačicam tako imenovanega želbljičastega tipa igel, ki je vznikel v času zgodnje bronastodobne kulture skrčenih pokopov. V Sloveniji je ta, starejša varianta znana iz Turnišča pri Ptujju. Najbrž so take igle prav zaradi funkcionalnosti (poseben način spenjanja ogrinjal ali plaščev na prsih z iglo s prebodenim vratom in z vrvice, ki je, vdeta skozi luknjico igle in ovita okoli spetih gub obleke, preprečevala, da se igla ni mogla nehoté izdreti) uporabljali in izdelovali še po nehanju bronastodobne kulture skrčenih pokopov v sledečem, kulturno zaključenem horizontu bronastodobnih gomil (bronasta doba C). Dokaz za to imamo pri nas v gomili pod Brinjevo goro. V isti časovni horizont pa je postaviti tudi iglo iz okolice Stične.

Obravnavana igla iz Stične je pomembna tudi za sam stiški arheološki kompleks, saj namiguje na to, da je bila okolica Stične obljudena že v razviti bronasti dobi in da so bile morda že v tistem času položene osnove za kulturno civilizatorični vzpon, ki ga je v zadnjem tisočletju pred n. št. doživela stiška naselbina na Cvingarju in katerega trenutno podrobnejše poznamo iz grobnih inventarjev stiških gomil.

⁴ J. Korošec, Razprave III, SAZU, Cl. I, Ljubljana 1953, str. 189 sqq., risba 5, sl. 8.

⁵ S. Pahič, Arheološki vestnik XIII—XIV, Ljubljana 1962—1963, str. 353, T. VI, 1, T. I, VIII, sl. 4 (grob 1); str. 354, 355, T. VI, 2, sl. 2, T. III, T. X, sl. 7, 8 (grob 3). Ustrezno literaturo glej S. Pahič, l. c., str. 358 sqq.

ZUSAMMENFASSUNG

Die bronzezeitliche Nadel aus Stična

Der Akademiker Prof. Božidar Jakac aus Ljubljana bewahrt in seiner privaten Sammlung einige aus der Umgebung von Stična stammende archäologische Gegenstände auf. Darunter ist die Bronzenadel (T. 1: 1) am bedeutendsten. In Slowenien ist dieser Nadeltyp aus Turnišče bei Ptuj (T. 1: 2; Anm. 4) und von Brinjeva gora bekannt (T. 1: 3, 4, 5; Anm. 5). Da für diese Nadel keine Fundumstände bekannt sind, versucht der Autor die Nadel typologisch zu bestimmen. Aus der Struktur des Ornaments schliesst er auf die Zugehörigkeit der Nadel zu den jüngeren Varianten von Nagelkopfnadeln. Dieser Typ ist für die Hockergräberbronzezeit typisch, in die auch das, Nadel desselben Typs enthaltende Grab aus Turnišče gehört. Jüngere Varianten dieses Nadeltyps kommen in der Hügelgräberbronzezeit vor, wie das beim Hügelgrab von Brinjeva gora der Fall ist. Die behandelte Nadel aus der Umgebung von Stična spricht dafür dass der Ort schon in der hohen Bronzezeit besiedelt war, was für die Erforschung der ersten kulturzivilisatorischen Aufschwung des späteren grössten alteisenzeitlichem Zentrums in Südostalpenraum — Stična — besonders wichtig ist.